

Kako smo se nekoč zabavali ...

Najprej ti pride na misel gasilska veselica na prostem s pihalno muziko in srečelovom. V senci dreves na klopeh sedijo, se menijo in smejejo šalam, ki jih stresa kak duhovitež. Naročijo si sok, sodavico, pivo ali vino. V prejšnjih časih se je pilo »kraherle«, sladko pijačo iz stekleničke s kroglico. Po dolgem času se srečajo znanci. Godba najprej zaigra koračnico, nato pa preide na plesne takte, da zvabi na plan plesalce valčka, polke in potrkane polke. Ko je razpoloženje na vrhuncu, še kdo zavriska. Traja do poznih ur, ko se razidejo še zadnji navdušenci. Zabavali so se tudi tisti, ki so tiho sedeli ob strani, prisluhnili muziki in z nogo nakazovali takt. Opazovali so dogajanje in živahen direndaj.

Zabavno se je tudi sprehajati. Lahko po gozdni potki do sončne jase, tam sestri pod drevo in se spočiti. Ali pa v mestu mimo trgovin, izložb in reklam, ki ti ponujajo vse, kar potrebuješ, in še dosti več, česar ne. Ko se sprehajaš po stezi ob vodi, lahko zagledaš malo temno ptico, ki se dvigne in v poletu potopi, priprhuta iz vode in sede na kamen, da vodne kapljice zdrsrnejo z nje. Tako srečaš vodnega kosa v njegovem elementu.

Nekega sobotnega popoldneva, ko smo se z mamo in bratom vračali z dolgega sprehoda po Belem polju, smo obstali in prisluhnili glasnemu šumu iz gozdne podrasti. Od tam je šinila srna kar med nas. Zastala je, težko sopla, prestrašeno gledala in že je v skoku spremenila smer navzdol proti cesti. Nadaljevali smo pot navzdol po rebri strmega Riglja, ki se prepadno spusti do Dobršnika. Spotoma smo nabrali smrekovih storžev in od panjev posekanih dreves lubje za kurivo. Utrgala sem še češminovo vejico z rahlo pordelimi jagodami za v vazo. Prebredli smo prijetno hladni potok in prispeli do ograje vrta »naše« vile na griču. Nad ograjo so se stezali grmi bogato cvetočih vrtnic in širili prijeten vonj. Te je gojil in zavzeto varoval gospod Feldin. Tam na robu dvorišča ob hiši je na klopici sedel gospod Kirhmajer in uglaševal harmoniko. Najprej je zaigral bolj tiho in sam zase, nato pa glasneje več pesmi, ki smo jih radi poslušali tega lepega sobotnega popoldneva.

Spodaj pod viho, pa vse do ceste in hiš naselja »Republike« so se raztezali skrbno obdelani vrtovi železničarjev. Pregrajeni so bili z visoko ograjo iz vrbovja, ki

je zraslo iz davno zasajenih vrbovih vej. Tu so po delu v svojih koticčkih radi posedali železničarji.

Tam na robu je mizar Melincov ata še zadnjič potegnil s skobeljnikom po deski z glasnim švistom, postavil desko ob zid in sedel na klop. Nenadoma se je zaslišal glasen »ku, ku«, signal radia Ljubljana. Na zgornje okno je Štefeto fant postavil takrat na Hrušici edini radio. Za vse naokoli je v zabavo sledila oddaja, v kateri sta Božo in Miško prepevala. Ko so jima za odprtimi okni sede prisluhnili, se je zvečerilo.

Takrat so se oglasili ptiči v glasen ščebet. Nato so posedli po vejevju in počasi utihnili, le sem in tja je bilo slišati še kak samotni čivk. V tišini večera se je zaznalo igranje kitare. Tam na spodnjem zadnjem oknu vile je zaigral in nato zapel črnolasi Bernetičev Moro. V lepem tenorju je pel o Ramoni, Kreoli in druge pesmi, nazadnje pa še občuteno in počasi »tamo daleko, daleko kraj morja, tamo je ...«. Refren, ki ga je še in še ponavljal, je izzvenel v temo noči. Okna so ostala odprta, luči pa nihče ni več prižgal. Na nebu so mežikale zvezde, čez nebesni svod je šinil zvezdni utrinek. Tišina, ki je pozneje ni zmotil niti čukov skovik.

Lepo in zabavno je tudi potovati. Nekega dne smo se z vlakom peljali od Hrušice do prve postaje proti Trbižu na italijanski strani in se peš podali do Belopeških jezer. Najmanjše tretje jezero je bolj samotno. Obdajata ga nekaj drevja in travnik, kamor smo posedli. Ko smo tekali po malih gričkih, so uplahnili in se pokazali mali vodni viri. Pojav je nastal zaradi obilnega deževja pred tem. Naslednje družinsko potovanje z vlakom je bilo do postaje Bled jezero. Po strmi poti smo se odpravili do Zake, kjer smo se igrali, plavali, mama pa nam je pripravila malico. Najbolj zabavno je bilo, ko nas je papa s čolnom veslaje popeljal do otoka. Ko smo krenili po cesti proti Mlinemu, so nas na ovinku prehiteli lepo v belo oblečeni trije dečki. Prvi se je vozil s skirojem, največji pa je prav tako na skiroju vodil najmanjšega. Vsi smo obstali. Mali je segel proti meni in moji rdeči pikasti žogi. Joj ... Najstarejši z lepo počesanimi temnimi lasmi, tak je bil kot na sliki v moji čitanki, lep kraljevič Peter. Tako smo se srečali s princu Karadžordžević: Tomislavom, Andrejem in Petrom. Nekaj nepovezanih besed smo rekli mi, nekaj oni. Peter se je rahlo priklonil in že so se odpeljali naprej. Nismo jih več dohiteli, ko smo šli mimo kraljeve vile in hotela Petran (ki ga ni več) ter pešačili

okoli jezera do postaje v Lescah, kjer so nam pokazali belo stavbo s stebri, ki je tudi pripadala dvoru. Pozneje mi je znanec Zdravko Štibil z Bleda povedal, da so se jim kraljevi dečki brez spremstva dostikrat približali in vključili v razne igre z žogo ali tekmovanja v teku, kadar so se sami igrali za Petranom ali na obali v Mlinem. Iz te tihe idile do vojne se je vse spremenilo, vse zabavno pa izginilo.

Razglednica kraljeve družine (Peter, Tomislav, Marija in Andrija Karadžordžević), hrani GMJ

Zelo zabavno je bilo obiskovanje kina. Na Jesenicah smo imeli kina Radio in Jelen. S Hrušice smo šli peš v kino.

Zaradi predprodaje je bilo težko priti do vstopnic. Imenitno je bilo, ko so odprli kino na Plavžu in se nam je pot skrajšala, užitek pa je bil zagotovljen. Že kot majhna deklica sem pred vojno v kinu videla igrati Shirley Temple. Takrat so vrteli ameriške filme V vrtincu, Kraljica Kristina in druge, v katerih so igrali slavni igralci, kot so Vivien Lie, Greta Garbo, Clark Gable, Al Jolson, Ramón Navarro, pa tudi humorista Stan in Olio. Pogosto smo žvižgali ter peli melodije in pesmi iz filmov, ki so ostale še dolgo znane. Še danes znam zapeti Al Jolsonovo pesem: »Mirno le zaspi, Sonny Boy, in zapri oči, Sonny Boy, zvezde sanjave iz večnostne višave tebi žare, Sonny Boy. Jaz pa imam te tako zelo rad, saj si največji, najdražji moj zaklad ...« Mama pa je kot dekle v Ljubljani gledala še neme filme, ki jih je v predprostoru pod odrom spremljal pianist z razpoložensko glasbo. Takrat so bili priljubljeni igralka Lillian Gish ter humorista dolgi Pat in debelušni Patašon, za fante pa so vrteli »indijanarice«.

Med vojno so vrteli le nemške filme, Planinski kralj (Edelweiss Konig), Praga, zlato mesto (Die goldene Stadt), Kopel na skednju (Bad auf der Temme) s kričavim uvodnikom (Wochenschau), nekakšno hvalo o vojaških zmagah. Po letu 1945 so predvajali ruske filme (pravljичni Kamniti svet, mongolski Tahir in

Zuhra ter propagandni Mornarji iz Donbasa).

V tistih časih smo imeli kratek vikend. Ob sobotah smo delali, zato je bil sobotni večer rezerviran za obisk kina. Zabavali so nas kriminalke, kavbojke, zgodovinski in vojni filmi, pa tudi slovenski, kot so Na svoji zemlji, Dolina miru, Ne joči Peter, Vesna. Ko so na matineji vrteli otroški film Sneguljčica in sedem palčkov, je moja triletna hčerka Nadja kar naenkrat glasno in neutolažljivo zajokala, ker so se ji zdeli palčki, mali možički z velikimi glavami in debelimi nosovi, tako grdi. Ker se ni potolažila, sva morali iz kina.

Tudi glasba in petje sta lepa zabava. Zaradi glasbe sem uživala ob filmu o violončelistki. Zabavali smo se ob pevcih, ki jih je na harmoniki spremljal Avgust Stanko, še posebej, ko so čustveno zapeli Primorski fantje o dekletu, ki je šla po rdeč cvet na goro Kadore in se ni vrnila. Radi smo imeli srebrn glas Stanke Kovačič, nepozabno pevko Marjano Deržaj, koncerte Bojana Adamiča in Jožeta Privška, tudi petje Donskih kozakov in našega okteta ... Moj prvi in edini obisk opere je bil, ko sta v La bohème pela tenorist Rudolf Francel in Maruša Patikova. Pozneje smo lahko na gramofonu, kadar se nam je zahotelo, poslušali Tosco, Traviato, Aido, Kavelerijo Rusticano, Andréa Chéniera.

Ko se še ni dalo kupiti radioaparata, je moj dragi spretnež sestavil preprost radio, detektor, z eno elektronko in drugim drobižem. Ko je postopoma izboljšal piskanje in škripanje, je zazvenela skladba B. Smetane Vltava. Sledila ji je Barkarola iz Hoffmanovih pripovedk.

Če se spet ozrem še dlje nazaj, se spominjam dogodka, ko so mi starši dovolili ogled filma Till Eulenspiegel. Mislila sem, da bom gledala film o šaljivcu in navihancu, pa so si sledile le slike iz narave ob glasbi, predvajani iz skladbe tega imena. No, tudi to je bilo zabavno.

Zabavno pa je bilo tudi gornišstvo. Brat Marjan se je po vojni družil s planinci iz Mojstrane, ko so po gorah obnavljali poti in markacije. Takrat so nam dovolili hojo na Stol do vojaške karavle. Na vrh naju je spremil stric Ivan, ki je služil vojaščino pri KNOJ-u. Ker je s še tremi ljubljanskimi študenti maja odšel iz mesta v gore, so jim rekli »majski partizani«. Tam gori so nas pogostili z gamsjim golažem in smrekovim čajem. Potem pa nam je komandir svetoval vrnitev v dolino v spremstvu mulovodca in njegove mule.

Za drugo turo je brat izbral pohod na Triglav z besedami: »Hodila bova počasi.« V soboto popoldne sva se z vlakom odpeljala v Mojstrano, kjer je izstopilo več alpinistov. Ko smo že dalj časa hodili, sem ob poti zagledala vodni vir. Ko sem žejna zajela vodo v dlani, se mi je nekaj vozlatlo in premikalo med prsti, potem pa zdrsnilo iz rok v mlakužo, kjer se je previjalo prozorno in mlečnobelo. Marjan mi je povedal, da je bila to živa nit. Ko smo prispeli do Aljaževega doma, smo pojedli in šli spat na skupna ležišča na podstrešju. Postlano je bilo z juto, pod njo pa rogoz in koruzni listi. Namestili smo se drug ob drugem, jaz ob steni in Marjan ob meni. Ko so ugasnili leščerbo, je bilo še nekaj premikanja in šušljanja, kakšen vzdih, nato pa šale. Bile so predvsem na račun planinca Joža Čopa. O tem, kako je na severni steni posadil kaktus in kako se je poslavljaj z besedami: »Pa boh lonaj, ker smo prjat!« Zgodaj smo vstali in še v temi krenili po skalni poti navzgor. Na Kredarici smo se malo ustavili in se na vrh previdno odpravili ob napeti žici. Ob Aljaževem stolpu ni bilo obljubljenega razgleda, ker so se navlekli oblaki in trgale meglice. Kljub temu so bili nekateri vrhovi vidni, sonce pa nas je prijetno grelo. Prehitro, a previdno smo sestopili, še dolgo pešačili do Mojstrane in se z zadnjim vlakom odpeljali domov.

Nazadnje naj opišem le še veselje do zbirateljstva, ki je prav tako lahko zabavno. V sobi na steni imam obešene kovinske, keramične in porcelanaste krožnike, ki izvirajo iz različnih dežel Evrope, Amerike, Kanade, Japonske, Maroka, Tunisa, Turčije, Izraela. Zbrani so bili na potovanjih ob moževih športnih tekmovanjih v teku po suhem in na smučeh ter ob drugih prilikah. Nekaj od vseh 42 krožnikov sva zbrala tudi skupaj. Cinast krožnik z motivom lilije je iz Paua pod Pireneji, kjer so davno prebivali francoski kralji. Tudi krožniki iz Madžarske, Romunije in Bolgarije imajo svoje značilne ornamente kot tudi holandski z mlinom. Vsak krožnik ima svojo zgodbo, tako kot tudi krožniček, ki so ga oblikovali in krasili prstki štiriletne vnukinje Lejle, ali pa krožnik iz Poljske, ki ga je prinesel vnuk Klas.

V veselje mi je tudi zbirka kamnov. Na začetku sva jih zbirala skupaj z možem. Dragoceni so belosiv kamen iz Soče, temen kamenček iz prepadne struge pod bolnico Franjo, kamenček s Pohorja ter številni drugi z različnih otokov kot tudi iz držav. Med njimi naj jih naštejem le nekaj: kamen iz Keopsove piramide,

kamnita roža iz Sahare, kamen iz Srebrenice in številni, ki so mi jih prinesli vnuki iz svojih študijskih potovanj. Kamne hranim v posebnem predalu, na polici in košarici. Nikoli jih nisem zares štela.

Na koncu se s spomini in fotografijo spet vračam v čas prvih povojnih let, ko so fantje s Hrušice leta 1948 odšli na služenje vojaškega roka. Bili so drugi letnik, ki je bil potrjen k vojakom. Takrat so temu rekli, da so »ajnricali«. To je bil slovesen dogodek, ko so od deklet dobili šopek in ga nosili v gumbnici. Potem so hodili gor in dol po vasi, peli, vriskali, se družili do večera ter zabavali tudi vse ostale, ki so jih gledali. Na fotografiji so Anton Kremenšek, Janko Posušen, Ernest Malovašič, Franc Robič (Vavšove), Anton Preželj ter Anton Peternel (Brkov), Franc Klinar (Štefonov), Anton Zalokar, Lado Dolžan in Anton Gasar. Predzadnjemu z desne, ki se smehlja, sem jaz dala šopek z nageljnom in rožmarinom. Takrat so služili vojaščino dve ali tri leta, in to po celotni Jugoslaviji vse do Zemuna, Niša in Vranjega. Gotovo pa je bil zanje najbolj vesel in zabaven dan, ko so slekli vojaško suknjo in se vrnili domov.

Naborniki na Hrušici 26.maja 1948, foto Weis, last A. Mareš